

Uppföljning av den Nationella handlingsplanen för handikappolitiken

Till socialutskottet

Socialutskottet har den 4 februari 2003 beslutat att bereda utbildningsutskottet tillfälle att yttra sig över regeringens skrivelse 2002/03:25 *Uppföljning av den Nationella handlingsplanen för handikappolitiken* jämte motioner.

Utbildningsutskottet behandlar i sitt yttrande motionerna 2002/03:So21 (fp) yrkandena 12–18 och 2002/03:So22 (m) yrkande 2. Motionsyrkandena anknyter huvudsakligen till skrivelsens avsnitt En skola för alla.

Inledning

Riksdagen beslutade våren 2000 efter förslag från regeringen om en nationell handlingsplan för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79, bet. SoU14, rskr. 240). Handlingsplanen sträcker sig fram till år 2010. Den spänner över alla samhällsområden. Regeringen redovisar i den nu aktuella skrivelsen hur arbetet med att genomföra handlingsplanen fortskrider.

I avsnittet En skola för alla anger regeringen sammanfattningsvis att ett genomgripande reformarbete har skett de senaste åren för att nå målen i handlingsplanen och förbättra förutsättningarna för studerande som har funktionshinder. Regeringen bedömer att satsningarna på specialpedagogiska frågor, kvalitetsutveckling, kompetensutveckling, lärarutbildning samt en ökning av personaltätheten i skolor och fritidshem kommer att förbättra utbildningssituationen för elever som har funktionshinder. Möjligheterna för dessa elever att gå i skolan i närheten av hemmet och bo tillsammans med sina föräldrar eller i deras närhet ökar.

Elever med funktionshinder

Motioner och utbildningsutskottets bedömning

Folkpartiet begär i motion 2002/03:So21 yrkande 12 ett tillkännagivande till regeringen om att **speciallärarutbildningen skall återinföras**. Att denna utbildning har lagts ned och ersatts av en specialpedagogutbildning är enligt motionärerna en stor brist, eftersom de nya specialpedagogerna inte i första hand skall arbeta direkt med eleverna. I stället skall de via handledning hjälpa andra lärare i deras arbete med elever i behov av stöd. Motionärerna betonar att det också behövs ett direkt och kvalificerat stöd till de elever som har inlärningssvårigheter.

U t s k o t t e t anser att socialutskottet bör avstyrka motionsyrkandet.

En reformering av lärarutbildningen har genomförts fr.o.m. den 1 juli 2001 enligt riksdagens beslut med anledning av propositionen *En förnyad lärarutbildning* (prop. 1999/2000:135, bet. 2000/01:UbU3, rskr. 2000/01:5). I utbildningen till den nya lärarexamen, som ersatt åtta olika lärarexamina, skall alla lärarkandidater, oavsett vilket stadium eller vilka ämnen de avser att arbeta inom, få viss utbildning i specialpedagogik inom ramen för det s.k. allmänna utbildningsområdet. Målet är att alla blivande lärare utifrån kunskaper i specialpedagogik skall ha goda förutsättningar att organisera arbetet med hänsyn till olika barns och elevers behov av tid, stimulans och stöd. Vidare kan specialpedagogik förekomma som inriktning i lärarexamen, och det kan också utgöra en specialisering. Utskottet anser därför att den nya lärarutbildningen på ett mycket påtagligt sätt kommer att förstärka den specialpedagogiska kompetensen bland alla lärare i skolorna.

Som en påbyggnad på lärarexamen finns specialpedagogexamen. För att få denna examen krävs, enligt bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100, ändr. 2001:23), att studenten har de specialpedagogiska kunskaper och färdigheter som behövs för att aktivt kunna arbeta med barn, ungdomar och vuxna i behov av stöd inom förskola, skola, vuxenutbildning eller habilitering/rehabilitering. Därutöver skall studenten bl.a. kunna genomföra pedagogiska utredningar och analysera individers svårigheter på organisations-, grupp- och individnivå samt kunna vara en kvalificerad samtalspartner och rådgivare i pedagogiska frågor för föräldrar, kolleger och andra berörda yrkesutövare.

Motsvarande motionsyrkanden om återinförande av speciallärarutbildningen har tidigare i år avstyrkts av utskottet och avslagits av riksdagen (bet. 2002/03:UbU4 s. 16 f.).

Behovet av **specialskolor för elever med funktionshinder** lyfts fram i två motioner.

Enligt Moderata samlingspartiet i motion 2002/03:So22 yrkande 2 är möjligheten att välja skola viktig för alla elever, men alldeles särskilt viktig för barn och ungdomar med funktionshinder. Mot den bakgrunden ser Moderaterna beslutet att lägga ned den statliga specialskolan Ekeskolan för multihan-

dikappade barn som ett lågvattenmärke. De påpekar att barn och ungdomar med funktionshinder skall ha en rättighet och inte en skyldighet att integreras i den vanliga kommunala skolan. Moderaterna anser att specialskolor även i framtiden skall vara ett alternativ för de elever som anser att dessa skolor bättre kan tillgodose deras särskilda behov.

Också Folkpartiet framhåller – i motion 2002/03:So21 yrkande 13 – att det för vissa grupper av funktionshindrade elever behöver finnas en frihet att kunna välja en skola som är specialiserad på att undervisa elever med deras funktionshinder. Eftersom multihandikappade elever har stort behov av skraddarsydda lösningar för att deras skolgång över huvud taget skall kunna fungera skall de, eller deras vårdnadshavare, kunna välja statliga specialskolor om de föredrar det. Motionärerna begär att riksdagen skall uttala sig för att möjligheten för multihandikappade elever att välja Hällsboskolan respektive Ekeskolan i form av statliga specialskolor bör återinföras.

U t s k o t t e t föreslår att socialutskottet avstyrker motionsyrkandena.

Riksdagen beslutade hösten 1999 att elever med synskada respektive grav språkstörning inte längre skall tillhöra den statliga specialskolans målgrupp (prop. 1998/99:105, bet. 1999/2000:UbU4, rskr. 1999/2000:14). Det innebar att riksdagen ställde sig bakom regeringens förslag om en successiv avveckling av de fasta skoldelarna vid de statliga riksskolorna Ekeskolan i Örebro och Hällsboskolan i Sigtuna och en samtidig utbyggnad av resurscenterverksamheten vid skolorna.

Frågan om en omprövning av nämnda beslut har därefter återkommande behandlats och avslagits av riksdagen (senast bet. 2002/03:UbU8 s. 14 f.). Utskottet finner inte heller nu skäl för riksdagen att ändra sitt tidigare ställningstagande. Särskilt vill utskottet framhålla den pågående utvecklingen av verksamheten vid resurscentren.

En av regeringen tillsatt särskild utredare lämnade i november 2002 betänkandet *Visstidsutbildning vid statliga resurscenter* (SOU 2002:106). Visstidsutbildning skall ges vid Ekeskolan i Örebro, för elever med synskada och ytterligare funktionshinder, och vid Hällsboskolan i Sigtuna, för elever med grav språkstörning. Dessa tidigare specialskolor är i dag resurscenter inom Specialpedagogiska institutet.

Syftet med vistidsutbildning är att ge ett specialpedagogiskt stöd så att eleven på längre sikt skall kunna återvända till sin hemskola och få en fullgod utbildning i närheten av hemmet. De elever som undervisas vid resurscenter är fortfarande elever i sina respektive hemkommuner.

Utredaren föreslår en ny förordning om vistidsutbildning. Elevens vårdnadshavare skall kunna göra ansökan, och Specialpedagogiska institutets styrelse beslutar om eleven skall tas emot. Vårdnadshavaren skall ha rätt att överklaga ett beslut till Skolväsendets överklagandenämnd. En vistidsutbildning skall fortgå under minst en termin. Om fortsatt behov finns efter den beslutade tiden kan en förnyad ansökan göras. En elev kan fortsätta i vistidsutbildning under hela den obligatoriska skolgången.

Betänkandet har remissbehandlats. Remisstiden gick ut den sista mars 2003. Ärendet bereds nu inom Regeringskansliet.

I motion 2002/03:So21 yrkande 14 begär Folkpartiet ett riksdagsuttalande om att direktiven till kommittén för översyn av utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning bör ändras, så att alternativet ***nedläggning av särskolan inte utreds***.

U t s k o t t e t hänvisar till att regeringen den 13 mars 2003, och således efter det att motionsyrkandet väcktes, beslutat om tilläggsdirektiv till kommittén för översyn av utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning (dir. 2001:100, tilläggsdir. 2003:32). Enligt dessa skall kommittén, den s.k. Carlbeck-kommittén, endast lämna författningsförslag för det alternativ som innebär att särskolan och särvux skall kvarstå som egna skolor.

Motionsyrkandet bör därmed avstyrkas av socialutskottet.

Folkpartiet föreslår i motion 2002/03:So21 yrkande 15 att en ***nationell skolpeng*** skall införas. En nationell skolpeng ger elever möjlighet att välja skola, oavsett om skolan ligger i den egna kommunen, en annan kommun eller är fristående. Enligt motionärerna skall skolpengen anpassas efter de särskilda behov av stöd som en elev kan ha. Det innebär att elever med funktionshinder skall garanteras en större resurs. Funktionshindrade elever skall också kunna använda skolpengen till att välja en särskola eller specialskola.

U t s k o t t e t anser att socialutskottet bör avstyrka motionsyrkandet.

Motionsyrkanden om en nationell skolpeng har avstyrkts av utskottet och avslagits av riksdagen vid ett flertal tillfällen såväl under föregående mandatperiod som under innevarande riksmöte. Utskottet har ingen annan uppfattning nu. En nationell skolpeng ger inte de grundläggande förutsättningarna för att kraven på en likvärdig skola av hög kvalitet för alla elever skall kunna uppfyllas. Resurser till skolans verksamhet skall enligt utskottet fördelas med utgångspunkt i de behov som enskilda elever, olika grupper av elever och skolor faktiskt har. Att schablonmässigt fördela skolpengen enligt vissa kriterier är inte tillräckligt för den flexibilitet som är nödvändig för att skolan skall kunna bli likvärdig. Utskottet finner det inte heller rimligt att införa en central resursfördelning för funktionshindrade elevers behov.

Vuxna studerande med funktionshinder

Motioner och utbildningsutskottets bedömning

Enligt Folkpartiet i motion 2002/03:So21 yrkande 16 bör staten svara för de kostnader som uppstår för att genomföra ***utbildningstolkning*** inom den offentligt finansierade vuxenutbildningen. Motionärerna påpekar att döva och hörselskadade studerande i lika hög grad som andra studerande måste kunna ta del av föreläsningar, ställa frågor och kommunicera med sin lärare. Emellertid har det för vissa utbildningsanordnare blivit för dyrt att bekosta de

teckentolkar som behövs. Ett statligt ansvar för att bekosta utbildningstolk bör enligt motionärerna finansieras genom att medel förs över från kommunbidragen till ett samlat anslag för utbildningstolkning.

U t s k o t t e t anser att motionsyrkandet bör avstyrkas.

Frågan om utbildningstolk behandlades i propositionen *Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen* som riksdagen till alla delar ställde sig bakom (prop. 2000/01:72, bet. UbU15, rskr. 229). Kunskapslyftskommittén hade i sin utvärdering visat att studerande som behöver utbildningstolk har betydande svårigheter att få tolkinsatsen finansierad. Den huvudsakliga orsaken är att utbildningstolkning är förknippad med stora kostnader för utbildningsanordnaren. Regeringen uttalade i nämnda proposition (s. 79 f.) att en av de grundläggande principerna i svensk handikappolitik är den s.k. ansvars- och finansieringsprincipen. På en övergripande nivå betyder detta att de medel som avsätts för vuxenutbildningen i princip skall täcka kostnader även för studerande med funktionshinder. Varje utbildningsanordnare, oftast kommun eller folkhögskola, bör därför tillhandahålla det tolkstöd som behövs. Regeringen bedömde dock att speciella insatser kunde behövas i fråga om att utveckla läromedel för studerande som har teckenspråk som första språk inom kommunal vuxenutbildning och folkhögskola.

Som redovisas i den nu aktuella regeringsskrivelsen disponerar Nationellt centrum för flexibelt lärande 10 miljoner kronor årligen fr.o.m. budgetåret 2002 för att, i samarbete med Specialpedagogiska institutet, utveckla läromedel för vuxna med teckenspråk som första språk. Ett av myndighetens verksamhetsmål är att öka förutsättningarna för dessa vuxenstuderande att delta i vuxenutbildningen och folkbildningen.

I motion 2002/03:So21 yrkande 17 förordar Folkpartiet att alla vuxenstuderande, inklusive de med funktionshinder, skall **ges möjlighet att välja vuxenutbildning**, dvs. om de vill utbilda sig i den kommunala vuxenutbildningen, genom en folkbildningsorganisation eller hos en annan anordnare. Ett problem som måste ses över, påpekar motionärerna, är att kommuner inte alltid betalar för elever med funktionshinder som väljer att studera vid folkhögskola eller studieförbund.

U t s k o t t e t föreslår att socialutskottet avstyrker motionsyrkandet.

För studerande med funktionshinder vid folkhögskola avsätts s.k. förstärkningsbidrag ur anslaget för bidrag till folkbildningen (utgiftsområde 17, anslaget 25:1) enligt beslut av Folkbildningsrådet. Förstärkningsbidragen utgör för närvarande ca 10 % av statsbidraget till folkhögskolorna eller 123 miljoner kronor för budgetåret 2003. För att förstärkningsbidrag skall utges skall folkhögskolan ha merkostnader som är relaterade till studerandes funktionshinder. Därtill disponerar Statens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) drygt 40 miljoner kronor för budgetåret 2003 för bidrag till vissa åtgärder för studerande med funktionshinder vid folkhögskola (utgiftsområde 17, anslaget 25:2). Folkbildningsrådet har tillsammans med Sisus utformat riktlinjer för statsbidragsfördelningen till folkhögskolorna för insatser för deltagare med

funktionshinder för läsåret 2002/2003. Enligt riktlinjerna prioriteras bidrag till lönekostnader för ökade lärarinsatser, tolkinsatser samt för assistans.

Folkpartiet anser i motion 2002/03:So21 yrkande 18 att riksdagen hos regeringen bör begära ett lagförslag om ***rätt till vuxenutbildning för utvecklingsstörda inom särvux***. Motionärerna framhåller att det är svårt att förstå varför utvecklingsstörda vuxna skall ha mindre rätt till vuxenutbildning än andra vuxna.

U t s k o t t e t föreslår att motionsyrkandet avstyrks.

Utskottet avstyrkte tidigare i år motsvarande motionsyrkanden med hänvisning till pågående översyn av utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning inom den s.k. Carlbeck-kommittén (bet. 2002/03: UbU8 s. 18 f.).

Carlbeck-kommittén lämnade nyligen delbetänkandet *För den jag är – om utbildning och utvecklingsstörning* (SOU 2003:35). Delbetänkandet är en beskrivning och kartläggning av hur utbildningen för barn, ungdomar och vuxna ser ut i dag. Kommittén konstaterar bl.a. att utbildningen inom särvux erbjuds i alldeles för liten omfattning och att resurstilldelningen till särvux är påfallande låg, både i reella tal och i förhållande till satsningarna på övrig vuxenutbildning. Skillnaderna mellan kommunerna är också mycket stora. Den lägesbeskrivning som redovisas i delbetänkandet kommer enligt kommittén att ligga till grund för de förslag som kommittén skall presentera i sitt slutbetänkande i oktober 2004.

Resultatet av utredningsarbetet bör enligt utskottets mening inväntas.

Stockholm den 15 maj 2003

På utbildningsutskottets vägnar

Jan Björkman

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Jan Björkman (s), Ulf Nilsson (fp), Inger Lundberg (s), Gunilla Carlsson i Tyresö (m), Majléne Westerlund Panke (s), Agneta Lundberg (s), Inger Davidson (kd), Nils-Erik Söderqvist (s), Per Bill (m), Louise Malmström (s), Ana Maria Narti (fp), Anna Ibrisagic (m), Mikael Damberg (s), Mikaela Valtersson (mp), Christer Adelsbo (s), Lennart Gustavsson (v) och Håkan Larsson (c).

Avvikande meningar

1. Speciallärarutbildningen

av Ulf Nilsson (fp), Inger Davidson (kd) och Ana Maria Narti (fp).

Det är olyckligt att speciallärarutbildningen har lagts ned och ersatts av en specialpedagogutbildning, eftersom specialpedagogerna inte i första hand skall arbeta direkt med eleverna. I stället skall de handleda andra lärare i deras arbete med elever i behov av stöd. Vi anser att det finns behov av ett direkt och kvalificerat stöd till de elever som har inlärningssvårigheter, t.ex. i form av dyslexi. Speciallärartjänster måste åter inrättas på skolorna och en speciallärarutbildning införas på lärarhögskolorna.

Vi anser att socialutskottet bör föreslå att riksdagen med bifall till motion 2002/03:So21 yrkande 12 som sin mening ger regeringen till känna vad vi här har framfört.

2. Specialskolor för elever med funktionshinder

av Ulf Nilsson (fp), Gunilla Carlsson i Tyresö (m), Inger Davidson (kd), Per Bill (m), Ana Maria Narti (fp) och Anna Ibrisagic (m).

Möjligheten att välja skola är viktig för alla elever, men alldeles särskilt viktig för barn och ungdomar med funktionshinder. De behöver ha en frihet att kunna välja en skola som är specialiserad på att undervisa elever med deras specifika funktionshinder. De skall ha en rättighet och inte en skyldighet att integreras i den vanliga kommunala skolan. Eftersom multihandikappade elever har stort behov av skräddarsydda lösningar för att deras skolgång över huvud taget skall kunna fungera skall de, eller deras vårdnadshavare, kunna välja statliga specialskolor om de föredrar det.

Staten måste enligt vår uppfattning ha ett särskilt ansvar för skolan för elever med svåra funktionshinder. Beslutet att avveckla de statliga specialskolorna Ekeskolan, för elever med synskada och ytterligare funktionshinder, och Hällsboskolan, för elever med grav tal- och språkstörning, måste därför upphävas. Socialutskottet bör föreslå att riksdagen med bifall till motionsyrkandena gör ett tillkännagivande till regeringen om statliga specialskolor för multihandikappade elever.

3. Nationell skolpeng

av Ulf Nilsson (fp) och Ana Maria Narti (fp).

Vi föreslår att en nationell skolpeng införs. En nationell skolpeng innebär att elever kan välja att gå i vilken skola de vill, oavsett om skolan ligger i den egna kommunen, en annan kommun eller är fristående. Skolpengen skall enligt vårt förslag anpassas efter de särskilda behov av stöd som den enskilda eleven kan ha. Elever med funktionshinder garanteras därmed större resurser.

Funktionshindrade elever skall också kunna använda den nationella skolpengen till att välja en särskola eller specialskola.

Socialutskottet bör enligt vår mening tillstyrka motion 2002/03:So21 yrkande 15.

4. Utbildningstolk inom vuxenutbildningen

av Ulf Nilsson (fp), Inger Davidson (kd) och Ana Maria Narti (fp).

Vuxenutbildningen är inte alltid tillgänglig för funktionshindrade. För att en studerande skall kunna vara fullt ut delaktig i undervisningen måste han eller hon få ta del av föreläsningar, ställa frågor och kommunicera med sin lärare. Detta gäller naturligtvis döva och hörselskadade i lika hög grad som andra studerande. Problemet är att för vissa utbildningsanordnare har det blivit för dyrt att bekosta de teckentolkar som behövs. Vi anser att staten bör överta ansvaret för de kostnader som uppstår för att genomföra utbildningstolkning inom den offentligt finansierade vuxenutbildningen. Finansieringen av denna reform skall enligt vår mening ske genom att medel förs över från kommunbidragen till ett samlat anslag för utbildningstolkning.

Detta bör riksdagen, med bifall till motionsyrkandet, som sin mening ge regeringen till känna.

5. Möjlighet att välja utbildningsanordnare i vuxenutbildningen

av Ulf Nilsson (fp), Inger Davidson (kd) och Ana Maria Narti (fp).

Ett problem som måste ses över är att kommuner inte alltid betalar för elever med funktionshinder som väljer att studera vid folkhögskola eller studieförbund. Alla vuxenstuderande, inklusive de med funktionshinder, skall enligt vår mening ha möjlighet att välja om de vill utbilda sig i komvux eller genom en folkbildningsorganisation. Helst bör de även kunna välja annan anordnare av vuxenutbildning. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen som sin mening och därmed bifalla motion 2002/03:So21 yrkande 17.

6. Rätten till utbildning inom särvux

av Ulf Nilsson (fp), Inger Davidson (kd) och Ana Maria Narti (fp).

Vuxna med en utvecklingsstörning har inte samma rätt till grundläggande vuxenutbildning som andra vuxna har. Kommunerna är i dag inte skyldiga att bereda plats för alla som vill studera i särvux. Denna särbehandling har vi svårt att förstå. Rätten till grundläggande utbildning bör gälla alla. Vi anser att utvecklingsstördas rätt till utbildning inom särvux skall skrivas in i skollagen. Nivå och omfattning får anpassas till individernas förutsättningar.

Socialutskottet bör föreslå att riksdagen med bifall till motionsyrkandet gör ett tillkännagivande till regeringen i enlighet med vad vi här har framfört.

Särskilda yttranden

1. Specialskolor för elever med funktionshinder – kd

av Inger Davidson (kd).

Jag vill påminna om att Kristdemokraterna i sitt budgetalternativ för år 2003 avsatte 5 miljoner kronor under anslaget 25:4 *Specialpedagogiska institutet* för att bevara de fasta skoldelarna vid Ekeskolan och Hällsboskolan.

2. Utredning om särskolan

av Ulf Nilsson (fp), Inger Davidson (kd) och Ana Maria Narti (fp).

Vi vill betona att det är viktigt att särskolan får vara kvar som egen skolform, eftersom särskolan ger en mycket bra utbildning till elever med utvecklingsstörning. Eleverna, eller deras vårdnadshavare, skall enligt vår uppfattning även framöver kunna välja mellan grundskolan och grundsärskolan respektive mellan gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.

3. Utredning om särskolan

av Lennart Gustavsson (v).

Vänsterpartiet anser att det är viktigt att den parlamentariska kommitté (Carlbeck-kommittén) som skall se över utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning har ett brett uppdrag. Enligt de ursprungliga direktiven skulle kommittén arbeta med två parallella alternativ, nämligen att särskolan och särvux kvarstår alternativt upphör som skolformer. Ett sådant arbetssätt skulle enligt vår mening ha gett bättre förutsättningar för att utredningen på allvar skall kunna utforma förslag som långsiktigt skapar goda utbildningsmöjligheter för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning.